

~~1220~~
~~43.592~~

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

1962

2-3. SZÁM

MAGYAR KÖNYVSZEMLE, 78. ÉVF. 2-3. SZÁM 125-264. I. BUDAPEST, 1962. ÁPR.—SZEPT.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

I. OSZTÁLYÁNAK

könyvtörténeti, bibliográfiai és dokumentációs folyóirata

Megjelenik negyedévenként

Főszerkesztő
KÓHALMI BÉLA

Szerkesztő bizottság

DEZSÉNYI BÉLA (h. szerkesztő), MÁTRAI LÁSZLÓ, MEZEY LÁSZLÓ,
RÓZSA GYÖRGY, V. WALDAPFEL ESZTER

E szám munkatársai : SÁNDOR PÁL egyetemi tanár, KOVÁCS ILONA, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, SZENTMIHÁLYI JÁNOS, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, DOMANOVSKY ÁKOS, a budapesti Egyetemi Könyvtár h. igazgatója, SCHEIBER SÁNDOR főiskolai igazgató, B. KOROKNAY ÉVA, az Iparművészeti Múzeum osztályvezetője, KÓKAY GYÖRGY, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, BARCZA JÓZSEF könyvtáros, Sárospatak, MARKOVITS GYÖRGYI, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, BORSA GEDEON, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, NAGY BARNA főiskolai tanár, V. KOVÁCS SÁNDOR, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete munkatársa, KOSÁRY DOMOKOS levéltáros, BECK OSZKÁR, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, D. TRANCÁ, az Állami Központi Könyvtár munkatársa, Bukarest, HORST KUNZE, a Német Állami Könyvtár főigazgatója, Berlin, GOMBOCZ ISTVÁN, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, WEGER IMRE, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársa, FÜGEDI PÉTERNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, CSAPODI CSABA, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára osztályvezetője, PÁLINKÁS SÁNDORNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, ZOLNAY VILMOSNÉ, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa, DOBÓ ISTVÁN, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársa, FODOR ZOLTÁN, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára h. igazgatója, RÓZSA GYÖRGY, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára igazgatója, SZÉKELY DÁNIEL, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársa, FUTALA TIBOR, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN, az Országos Széchényi Könyvtár ny. munkatársa, SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője, DÖRNYEI SÁNDOR, az Országos Orvostudományi Könyvtár munkatársa, D. SZEMZŐ PIROSKA, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, VÉRTESY MIKLÓS, a budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezetője, TAKÁCS MENYHÉRT, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, V. WALDAPFEL ESZTER, a történettudományok kandidátusa, az Országos Pedagógiai Könyvtár igazgatója, HODINKA LÁSZLÓ, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára munkatársa, DEZSÉNYI BÉLA, az irodalomtudományok kandidátusa, az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője, ISZLAI ZOLTÁN, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, TAKÁCS JÓZSEF, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa, PÁLVÖLGYI ENDRE, a budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársa

Szerkesztőség: Budapest VIII., Múzeum körút 14–16. Telefon: 134–400

A kiadvány előfizethető, vagy példányonként megvásárolható:

az AKADÉMIAI KIADÓ-nál, Budapest V., Alkotmány utca 21. telefon: 111–010
MNB számlaszám: 40, csekkbefizetési számla: 05.915.111-46

az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLT-ban, Budapest V., Váci u. 22. telefon: 185–612

a POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODÁ-nál, Budapest V. József nádor tér 1.
telefon: 180–850. Csekk számla: egyéni 61.257, közületi 61.066

SÁNDOR PÁL

Baloldali könyvkiadás Horthy-Magyarországon

A baloldali könyvkiadásnak Horthy-Magyarországon hosszú, szerteágazó és bonyodalmas története van. A bibliográfiai adatgyűjtés — a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából SZENES Lajos elvtárs vezetésével — folyamatban van. Ehhez a munkához szeretnék néhány adalékkal hozzájárulni, részben még feltáratlan anyagokra irányítva a figyelmet, részben olyan személyes élményekkel, amelyekhez — sikerületlen kezdemény-természetük miatt — megfelelő adatok nem is találhatók.

1.

A vérbefojtott Magyar Tanácsköztársaság után uralomra került fasiszta rendszerben lassankint újjászerveződött földalatti kommunista pártnak egyik fő gondja volt a legális lehetőségek kihasználása, hogy minél szélesebb tömegkapcsolatokra tegyen szert. Az erőfeszítések a munkásmozgalom három fő területének megfelelően mind politikailag, mind gazdaságilag, mind pedig a kultúra frontján folytak, és hamarosan számottevő eredményeket mutattak fel. Így 1925 és 1928 között a Magyarországi Szocialista Munkáspárt, majd utána rövid ideig az Általános Munkásszövetség szolgált az illegális párt fedőszervéül. A gazdasági harcok az Egyesült Szakszervezeti Ellenzék és fiókszervezetei keretei közt zajlottak le, és a munkáskultúrszervezetek egész sorában (Természetbarátok Turista Egyesülete, Munkás Testedző Egylet, Anti-alkoholista Munkások Szövetsége stb.) sikerült az osztályharcos, marxista—leninista kulturális törekvések számára megvetni lábukat a kommunistáknak.

Mind e mozgalmakat — mint agitátorok és szervezők — megfelelő sajtóorgánumok támogatták, melyek közül egyik-másik komoly jelentőségre is a szert tett, mint pl. a *100%* és a *Társadalmi Szemle*. A németországi Hitlerfasizmus előnyomulása, majd 1933-ban uralomra jutása egyre nehezebbé tette Magyarországon is a legális lehetőségek kihasználását. Így a folyóiratok mind rövidebb életűek lettek, és tetézte a nehézségeket az a körülmény is, hogy az elnyomott lapok munkatársai — akik éppen nem voltak számosan —, bár különféle álneveken írtak, lassankint dekonspirálódtak, és jelenlétük a lapoknál, közreműködésük csak gyorsította a hatósági beavatkozásokat.

Egy idő múltán a folyóirat-forma is mind kevésbé vált be. Az évi tízszeri megjelenésre ugyan a törvény betűje az engedély nélküli, úgynevezett nem időszaki sajtótermék formájában abban az időben még módot adott, de a rendőrhatalóságok, sőt bizonyos mértékig maguk az ügyészségek is azon az állásponton voltak, hogy ez a törvény hézagainak a kihasználása, igazi intencióinak a kijátszása, és nem nagyon respektálták, hanem az ilyen vállalkozá-

sokat erőszakkal, sorozatos sajtóperekkel, internálással, rendőri felügyelet alá helyezéssel, a nyomdatulajdonosok megfélemlítésével stb. elnyomták.

Mind e körülményekkel való számolás eredményeképp új koncepció alakult ki a marxista eszmék terjesztése céljából: még posszibilis elvtársak nevére szerzett könyvkiadói iparendedélyek alapján, decentralizáltan könyvek és könyvsorozatok kiadásával kell pótolni a propagandamunkában való kieséseket. Így a már korábban is működött Faust Könyvkiadó és az Európa Könyvkiadó mellé egész sor újabb „könyvkiadó” csatlakozott fel, amelyek közül néhánynak a tevékenységét a következőkben röviden ismertetem és pedig a rövidebb ideig fennállóakét, minthogy pl. a Faust és az Európa két évtizedes működésének, az ügyességgel, rendőrhatalósággal, de a könyvkereskedők aggodalmaival és nem kis mértékben a közönség közönye ellen folytatott változatos harcának a története maga külön monográfiát igényelne.

2.

A legalitás biztosításának legsikerültebb formáját a Phönix Könyvkiadó alakította ki. *Klasszikus Írások* címmel sorozatot¹ indított, és többek között MACHIAVELLI: *A fejedelem*, ROUSSEAU: *A társadalmi szerződés*, FICHTE: *A tökéletes állam*, MILL: *A szabadságról*, ROBESPIERRE *Emlékiratai*, TOLSZTOJ: *Tudomány és művészet* stb. kiadásával nemcsak eltérítette a hatóságok figyelmét egyéb kiadványaikról, hanem hozzájárult a haladó hagyományok ápolásához és a filozófiai érdeklődés szélesítéséhez és elmélyítéséhez is.

E klasszikus művek árnyékában azután sorát ejthette olyan munkák zavartalan kiadásának is, mint a moszkvai Világgazdasági Intézet vezetőjének, VARGA Jenőnek, a Magyar Tanácsköztársaság egykori népbiztosának nemzetközileg is híressé vált *Negyedévi Varga-Jelentései*, melyek közül egyik-másik álnéven vagy névtelenül jelent meg. Ezek a jelentések az Internationale Presse-Korrespondenz (Inprekor) mellékleteként beszámolókat és marxista—leninista analíziseket tartalmaztak a világgazdaságról.

Különösen nevezetesek voltak ezek a jelentések a nagy gazdasági válság idején, amikor a tárgyilagos taglalásokból, sőt a rideg számokból is világosan kitűnt, hogy egyfelől a kapitalizmus addig soha nem látott válsággal küszködik, másfelől viszont a Szovjetuniót nemcsak, hogy nem érinti a válság, hanem az első ötéves terv sikerei kézzelfoghatóan dokumentálják a szocialista tervgazdálkodás magasabbrendűségét a monopolkapitalista anarchiával szemben. Később pedig a felsorakoztatott adatokból leolvasható volt, hogy a válságból való kilábolás nagyrészt a fokozódó fegyverkezésnek tulajdonítható, s ennek a fegyverkezésnek az uralomra jutott hitlerizmus agresszivitásával párosulva világháborúba kell torkollnia.

¹ MACHIAVELLI: *A fejedelem*. Ford. LÁNYI Margit. Bp. 1939. SCHOPENHAUER: *A szenvedélyes szerelemről*. Ford. RÓZSAHEGYI Zoltán. Bp. 1941. ROUSSEAU: *A társadalmi szerződés*. Ford. RADVÁNYI Zsigmond. Bp. 1942. TOLSZTOJ: *Tudomány és művészet*. Ford. RÓZSAHEGYI Zoltán. Bp. 1942. CAMPANELLA: *Napállam és politikai aforizmák*. Ford. LÁNYI Margit. Bp. 1942. TACITUS: *Germánia földje, népe, erkölcsse*. Ford. RÓZSAHEGYI Zoltán. Bp. 1943. MILL: *A szabadságról*. Ford. RÓZSAHEGYI Zoltán. Bp. 1943. FICHTE: *A tökéletes állam*. Ford. RÓZSAHEGYI Zoltán. Bp. 1943. MONTESQUIEU: *Európa egysége*. Ford. RÓZSAHEGYI Zoltán. Bp. 1943. GRACIÁN: *Az életbölcesség kézikönyve*. Ford. GÁSPÁR Endre. Bp. 1943. ROBESPIERRE *Emlékiratai*. Ford. LÁNYI Margit. Bp. 1944. ERASMUS: *A balgaság dicsérete*. Ford. LÁNYI Margit. Bp. 1944.

De megemlíthetjük a „nemklasszikus” írások sorából az F. J. JAROSLAV álnéven megjelentetett *Értelmiség és marxizmus* c. művet² is, melynek szerzője — egy illegális kommunista — arról írt, hogy a jövő társadalom építésében milyen fontos szerepe lesz az értelmiségnek. Ezzel hozzájárult a fasizmus győzelme után megzavart, sőt talajtvesztett intellektueller önbizalmának a visszaadásához és a szocializmus eljövetelebe vetett hit megerősítéséhez, — a felületi jelenségek, a munkásmozgalom átmeneti vereségei, a társadalmi látszat ellenére.

3.

A marxista világnézet tudományos megalapozását kívánta szolgálni a *Kronosz Könyvtár*, amely G. Elliot SMITH-nek az árja kérdésről,³ az őstársadalmak ideológiai viszonyairól stb. írott műveivel igyekezett szembeszállni a fasizmus fajelméletével, kimutatván többek között az ősi „árja” kultúra babilóniai eredetét. HALDANE angol marxista biológus az élet eredetéről írt művével,⁴ a korán elhunyt magyar biológus FÖLDES Lászlónak *A fejlődés ugrásszerűsége a szerves világban* c. munkájával⁵ pedig a tudományos — dialektikus — biológiát állította szembe a mitikus fajbiológia tudománytalanságával.

A dialektikus materializmus egyes tételeinek természettudományos megvilágítását szolgálták a francia marxista PRENANT-nak *Tudat és ösztön* c. műve,⁶ a KÖHLER Gusztáv álnéven író illegális kommunista szerző *Archimedestől Einsteinig* c. munkája.⁷ A KOLLÁR Ferenc álnéven megjelent első magyar HEGEL-monográfia,⁸ a sorozat szerkesztőjének, a fasizmus áldozatául esett NAGYFALUSI Jenőnek *A tudat, a vallás és a történelem kezdetei* c. őstörténeti műve,⁹ az angol marxista esztétikusnak, KLINGENDER-nek *A modern művészet*-ről írt tanulmányai¹⁰ pedig a történelmi materializmus elmélyítését és konkrét tárgykorokra való alkalmazását szolgálták.

A *Világkép Könyvtára* a fasiszta geopolitikával vette fel a harcot, és aktuális világgazdasági és világpolitikai problémák marxista elemzését nyújtotta. Így LÁZÁR Vilmos: *Harc a nyersanyagért* c. tanulmánya¹¹ a német imperializmus alapvető motívumait tárta fel. MADZSAR Józsefnek a moszkvai emigrációjában írott és hazajuttatott műve *Spanyolország múltja és jelene* címmel a spanyol polgárháború előzményeiről és lefolyásáról THOMPSON álnéven átott¹² e sorozatban napvilágot.¹² A Mongóliáról írt monográfia azt példázza,

² JAROSLAV, F. J.: *Értelmiség és marxizmus. Három előadás a dialektikus materializmus köréből*. Bp. 1934.

³ SMITH, G. Elliot: *Az árja kérdés*. Ford. NAGYFALUSI Jenő. — *Kutatás az ember ősei után*. Ford. FÖLDES László. Bp. 1936.

⁴ HALDANE, J. B.: *Mi az élet?* Ford. Gyulai Ida. — *Az élet eredete*. Ford. HIRSCHFELD Ernő. Bp. 1937.

⁵ FÖLDES László: *A fejlődés ugrásszerűsége a szerves világban*. Bp. 1937.

⁶ PRENANT, Marcel: *Tudat és ösztön*. Ford. FÖLDES László. Bp. 1937.

⁷ KÖHLER Gusztáv: *Archimedestől Einsteinig*. Bp. 1937.

⁸ KOLLÁR Ferenc: *Hegel*. Bp. 1937.

⁹ NAGYFALUSI Jenő: *A tudat, vallás és történelem kezdetei*. Bp. 1937.

¹⁰ KLINGENDER, F. D.: *A modern művészet*. Ford. NAGYFALUSI Jenő. Bp. 1938.

¹¹ LÁZÁR Vilmos: *Harc a nyersanyagért*. Bp. 1937.

¹² [MADZSAR József] THOMPSON, E. W.: *Spanyolország múltja és jelene*. Ford. VEDRES Ernő. Bp. 1937.

hogyan hozhatja be egy évszázadokkal elmaradott ország a fejlődést a szocializmus segítségével.

A Danton könyvkiadó viszont nyílt sisakkal próbált harcolni, és nem csodálható, hogy valamennyi kiadványa az elkobzás sorsára jutott, ha megemlítjük, hogy e sorozatban jelent meg SZTÁLINNAK az SZK(b)P XVII. kongresszusán tartott *Beszámolója*, az első és egyetlen könyv, mely Horthy-Magyarországon SZTÁLINNAK saját neve alatt látott napvilágot. Másik kiadványa pedig *Gulliver felfedezi a Harmadik Birodalmat* címet¹³ viselte, címlapján egy hitleri csizma terpeszkedett el Európa térképén. E novellagyűjtemény szerzői Ernst TOLLER, Arthur HOLITSCHER, Alfred KERR, Ilja EHRENBURG és mások voltak, címszalagján pedig e szavak álltak: „A legjobb könyv Hitler véres Németországáról”. Kiadója e szavakkal harangozta be a kötetet: „Hazátlan írók írták e könyv nagy részét, hazátlan írók, akik az éj védelme alatt lopták el életüket, szembehúzott kalappal menekültek az országból, ahol mindenki ismerte nevüket s ahol páratlanul virágzó kultúrát segítettek építeni. Ez a kultúra elhamvadt, máglyán égették el, — mintha a szellemet el lehetne égetni! — és építői szétszóródtak Európaszerte. A világ legsodálatosabb emigrációjának írásai ezek; a szellem és kultúra tiltakozása a vandál düh és szellemetlen nacionalizmus ellen”.

4.

Ezzel persze nem zárult le a kiadók sora. Hogy csak még egy-két kiemelkedő vállalkozást említsünk: a Társadalom kiadó ENGELS és más klasszikusok megjelentetésével, a Codex kiadó HEGEL-breviáriumával, SZENTMIKLÓS Lajos (MOLNÁR Erik) magyar történeti munkáival,¹⁴ az Unitas a „piros-téglás” sorozatával, de különösen a *Szürke Könyvek* híressé vált sorozatával, amely nem is a fasiszta vadállat árnyékában, hanem saját barlangjában jelentette meg BOTOS Vince (SZTÁLIN), KÁLLAI Gyula (RÉVAI József) és mások munkáit, — mind nagyrészt még feltárássra váró fejezeteit alkotják a legális kommunista irodalom történetének Horthy-Magyarországon. Ezúttal azonban csak két olyan kezdeményezésről szeretnék beszámolni, amelyeket nem lehet dokumentárisan alátámasztani, mert a kivitelezés során nem jutottak el a megvalósításnak látható jeleiig.

Az egyik kísérlet GORKIJ *Összes munkáinak* kiadási terve volt. A *Nyugat* kéziratból fordított GORKIJ-művet közölt.¹⁵ Más jelekből is arra lehetett következtetni, hogy GORKIJ a hatóságok szemében „klasszikusnak” számít, azaz könyvei miatt nem történik zaklatás, nyilván külföldi tartózkodása miatt a bolsevikokkal szembenállónak könyvelték el, és hazatérésére, otthoni működésére nem figyeltek fel kellőképp.

A kiadásra egy kis nyomdatulajdonos, GYARMATI Ferenc vállalkozott, aki már korábban is kísérletezett regények megjelentetésével. Ő állította elő a JÓZSEF Attila által szerkesztett *Valóság* első és egyetlen számát, a *Kronosz Könyvek* is nála készültek, de ami aztán legtöbbet nyomott a latban: a szak-

¹³ *Gulliver felfedezi a harmadik birodalmat*. Ford. HETÉNYI-HEIDLBURG Ernő. Bp. 1934. (Aktuális könyvek 1.)

¹⁴ [MOLNÁR Erik] SZENTMIKLÓS Lajos: *Az árpád kori társadalom. A gazdasági alap*. Bp. 1943. UA.: *Az árpád kori társadalom. A felépítmény*. Bp. 1943.

¹⁵ GORKIJ, Maxim: *A hamis pénz*. Ford. GELLÉRT Hugó. Nyugat, 1927.

szervezeti ellenzéki mozgalomnak egész sor lapja és röpirata került ki az ő nyomdájából.

A vele való megállapodás alapján az akkor már a Szovjetunióban élő MADZSAR Józsefhez fordultunk, aki magáévá tette az ügyet, és közbenjárására illetékes szovjet szervek e sorok írójához oly értelmű nyilatkozatot juttattak el, melynek értelmében feljogosítanak nemcsak GORKIJ valamennyi művének, hanem minden szovjet szerző munkáinak magyar nyelven való megjelentetésére.

Ezek után nagy energiával fogtunk hozzá a vállalat létrehozásához, amely az összes eddigi kísérletek között a legnagyobb arányúnak ígérkezett és lehetővé tette volna, amit eddig valamennyi általunk kreált kiadó nélkülözött: a szilárd anyagi megalapozást. De még el sem készültek a nyomdakész kéziratok, amikor GYARMATI Ferencet a szakszervezeti ellenzéki lapok előállítására miatt, illetve azért, mert nem engedett a rendőrség követelésének, hogy jelentse előre, ha a szakszervezeti ellenzék részéről újabb megbízást kap, hogy a készülő röpiratokat még idejében elkobozhassák, — internálták és nyomdáját lezárták.

A szép terv tehát meghiúsult és csak néhány év múlva, most már az Európa Könyvkiadó neve alatt jelent meg néhány GORKIJ-kötet, mint *Az élet iskolája*¹⁶ (amely nem más, mint az önéletrajzi trilógia befejező része, eredeti címén: *Az én egyetemeim*), továbbá *Egy boldog nyár*,¹⁷ de mindenekfelett *Az anya*.¹⁸

5.

A másik sikertelen kísérlet más szempontból érdemel figyelmet. Az előzetes cenzúra bevezetése és Ausztriának a hitleri hadsereg által való megszállása után — mely két esemény, bizonyára nem véletlenül, időben összekapcsolódott, 1938-ra — egyre szűkebb térre korlátozódott a baloldali kiadói tevékenység.

Ebben a szorult helyzetben merült fel a terv egy *Régi magyar írások* összefoglaló cím alatt olyan irodalomtörténetileg patinás művek megjelentetésére, amelyek a múltból, de a mának szólnak. Így terelődött a figyelmünk Eötvös Józsefnek 1850-ben németül, de később magyar nyelven is megjelentetett könyvére: *Über die Gleichberechtigung der Nationalitäten in Österreich*, melynek fő gondolatmenete az volt, hogy Ausztria fennmaradása a nemzetiségi kérdés helyes megoldásától függ. Ennek módja a politikai hatalom szűk körre kiterjedő centralizáltsága, a közigazgatásnak azonban széles terjedelmű decentralizálása, a nemzetiségeknek és egyben az egyéni szabadságnak is nagy teret engedve. Mellékesen viszont — egy-két rövid fejezetben — arról volt szó, hogy a német egységet Ausztriának a bevonása nemhogy erősítené, hanem egyenesen aláásná.

Nos, egy olyan perspektíva, amely szerint az Ausztriát erőszakkal bekebelező Németország sorsa meg van pecsételve, az Anschluss utáni helyzetben minden haladó magyar számára több volt mint biztató. A kiadó — a Pannonia nyomda tulajdonosa, NÁDOR Zoltán elvtárs, akit később a nyilasok

¹⁶ GORKIJ, Maxim: *Az élet iskolája*. Ford. KOLLÁR Ferenc. Bp. 1943.

¹⁷ GORKIJ, Maxim: *Egy boldog nyár*. Ford. KOLLÁR Ferenc. Bp. 1943.

¹⁸ GORKIJ, Maxim: *Az anya*. Ford. KOLLÁR Ferenc. Bp. [1944].

elhurcoltak, — tapsolt örömeiben és fogadkozott, hogy tízezer példányban jelenteti meg a könyvet, ami akkoriban — és a mi maximum ezer példányos kiadói viszonyainkhoz képest — horribilis szám volt. Sajnos, a kiadásra mégsem került sor. Bár a Fővárosi Könyvtárból kihozott eredeti példányt nyújtottuk be cenzúrára olyan előszóval ellátva, hogy elfeledett régi magyar klasszikusokat bibliofilek számára akarunk ismét kiemelni az ismeretlenségből, a cenzúra átlátott rajtunk, és a kiadást nem engedélyezte.

Ez az eset, ha egyébre nem is volt jó, de mindenesetre tanulságul szolgált számunkra, hogy a cenzúra intelligenciáját lebecsültük, s így magasabb szinten, szívósan és fondorlatosabban kell felvennünk vele a harcot. Ez meg is történt, de ez már külön história.

PÁL SÁNDOR: LINKSGERICHTETE VERLAGSTÄTIGKEIT IN UNGARN WÄHREND DES HORTHY-REGIMES

Verfasser, Mitglied der ehemaligen illegalen Ungarischen Kommunistischen Partei berichtet über jene teils erfolgreiche, teils nicht gelungene Versuche, welche die legale Ausgabe und Vertrieb von marxistischen Büchern während des Horthy-Regimes abzielten. Diese Versuche dienten dem Bestreben durch Koordination von legaler und illegaler Tätigkeit, eine breitere Massenbasis zu schaffen. Verfasser erwähnt eine Reihe derartiger Verlagsunternehmen und anknüpfend daran die Kämpfe, die die Kommunisten gegen die Polizei, Staatsanwaltschaft, das Bedenken der Buchhändler, und, nicht an letzter Stelle, gegen die Gleichgültigkeit der Leser zu führen hatten. Daß jedoch dieser Kampf, trotz der vielen Opfer die er erheischte, nicht vergeblich war, erwies sich zur Zeit der Befreiung, indem diejenigen, die durch diese Bücher erzogen wurden, bereits mit einem gewissen marxistischen Wissen in die Reihe der nunmehr legalen Ungarischen Kommunistischen Partei einrücken konnten.